

SVENSKA UNESCO RÅDETS
SKRIFTSERIE: Nr. 1/1981

REKOMMENDATION
om
KONSTNÄRENS STÄLLNING

antagen av Unesco

SVENSKA UNESCO RÅDETS
SKRIFTSERIE: Nr. 1/1981

REKOMMENDATION
om
KONSTNÄRENS STÄLLNING

antagen av Unesco

Översättningen är utförd av Bo Heurling

Originaltexten finns på Svenska unescorådets kansli.

<u>Innehåll</u>	<u>Sid.</u>
Förord	1
Inledning ("preamble")	3
Definitioner	7
Tillämpningsområde	8
Vägledande principer	8
Konstnärens yrke och utbildning	10
Social ställning	13
Konstnärens anställnings-, arbets- och lev- nadsvillkor	14
Kulturpolitik och delaktighet	19
Tillämpning av rekommendationen	20
Gällande förmåner	21
Bilaga 1	22
Bilaga 2	26

FÖRORD

Rekommendationen om konstnärens ställning antogs av Unescos 21:a generalkonferens i Belgrad 1980. Arbetet med den hade då pågått fr.o.m. 1948, då man första gången på generalkonferensen det året tog upp frågan om konstnärens ställning i det nutida samhället. I det svenska unescorådet inbjöd arbetsgruppen för kulturfrågor i november 1979 representanter för kulturarbetarorganisationerna till en genomgång av det då föreliggande första utkastet till rekommendationstext, och erfarenheterna från det svenska arbetet med kulturarbetarnas rättigheter kunde på det sättet slussas vidare in i arbetet med rekommendationstexten.

Ett av de mycket starka skälen till Unescos engagemang i frågan om konstnärens ställning är den pågående snabba förvandlingen av kultursituationen i u-länderna. Västvärldens mediaexplosion och kulturindustri håller på att tränga in också i tredje världens samtidskultur, och samtidigt som de gamla bykulturerna bryts ned och förintas kommer också det hantverk och de muntliga berättartraditioner som bar upp den kulturella identiteten att förvandlas, tunnna ut och försvinna. För konstnärens del betyder det att han kommer att förlora det viktiga instrument för skapande som hantverket inneburit i dessa länder, men samtidigt får han inget nytt medel i sina händer. De elektroniska medierna kommer inte i konstnärernas händer utan styrs centralt, oftast utifrån västerländska källor. Konstnären kommer således att hamna i ett tomrum, i det ingenmansland som uppstår mellan gammal tradition och nya medier.

I ett sådant läge är konstnärens ställning särskilt hotad och en precisering av hans betydelse är nödvändig. I grunden handlar det som har skisserats ovan inte enbart om en u-landssituation, även om läget i u-länderna är särskilt svårt när det gäller det konstnärliga skapandets fortlevande och konstnärens rättigheter. Konstnärens ställning är hotad överallt idag, i ett

högteknologiskt samhälle med stordrift och mediadominans måste man slå vakt om de skapande krafterna och se till att konstnärernas lagliga och ekonomiska rättigheter, deras utbildning och deras ekonomiska och sociala trygghet i arbete och anställning samt deras möjligheter att delta i utformningen av kulturpolitiken i det egna landet säkerställs.

En rekommendation är inte bindande, men i den ligger en uppmaning till de länder som beslutar anta den att redovisa för Unesco hur rekommendationen har använts. Dess existens betyder också för konstnärerna i de olika länderna att de har ett internationellt instrument att hänvisa till när de arbetar på att hävda sin ställning i det egna landet. Det måste också anses som betydelsefullt att det finns ett instrument som markerar samma rättigheter i alla länder, d.v.s. blir grundvalen för ett internationellt arbete för konstnärens ställning där inga undantag finns.

Beate Sydhoff
Ordförande i Svenska unescorådets
arbetsgrupp för kulturfrågor

REKOMMENDATION OM KONSTNÄRENS STÄLLNING

Unescos (Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur) 21:a generalkonferens, i Belgrad den 23 september - 28 oktober 1980,

erinrar om bestämmelserna i inledningen till Unescos stadga enligt vilka organisationens syfte är att bidra till fred och säkerhet genom att främja samarbete mellan nationerna genom undervisning, vetenskap och kultur för att befordra allmän respekt för rättvisa, för lagens bud och för de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som i Förenta Nationernas stadga är tillförsäkrade världens folk utan hänsyn till ras, kön, språk eller religion,

erinrar om bestämmelserna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och särskilt artiklarna 22, 23, 24, 25, 27 och 28 vilka återges i bilaga,

erinrar om bestämmelserna i Förenta Nationernas internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, särskilt dess artiklar 6 och 15, vilka återges i bilaga, och om behovet att vidta åtgärder för att bevara, utveckla och sprida kultur så att dessa rättigheter till fullo garanteras,

erinrar om deklarationen om principer för internationellt kulturellt samarbete, antagen av Unescos 14:e generalkonferens, särskilt dess artiklar 3 och 4, vilka återges i bilaga, och om rekommendationen om allas deltagande i och bidrag till kulturlivet, antagen av Unescos 19:e generalkonferens,

erkänner att konsten i sin fullständigaste och vidaste definition är och bör vara en integrerad del av livet och att det är lämpligt och nödvändigt för regeringar att medverka till att åstadkomma och vidmakthålla inte enbart ett klimat, som uppmuntrar fria konstnärliga uttryck, utan också de materiella villkor som underlättar frigörelse av skapande begåvning,

erkänner att varje konstnär har rätt att fullt ut dra nytta av den sociala omsorg och de försäkringar som föreskrivs i ovan

nämnda stadga, förklaring, konvention, deklaration och rekommendation,

anser att konstnären spelar en viktig roll i samhällslivet och att han skall ges tillfälle att bidra till samhällets utveckling och, som varje annan medborgare, att fullgöra sina skyldigheter mot detta på så sätt att han bevarar sin skapande fantasi och yttrandefrihet,

anser vidare att kulturell, teknisk, ekonomisk, social och politisk utveckling påverkar konstnärens ställning och att det därför är nödvändigt att med hänsyn till sociala framsteg i världen ta hans ställning i förnyat betraktande,

understryker konstnärens rätt att, om han så önskar, betraktas som aktiv kulturarbetare och därmed även rätt, med hänsyn tagen till hans konstnärliga yrkes särskilda villkor, att dra nytta av alla lagliga, sociala och ekonomiska förmåner som gäller arbetare,

beaktar konstnärens bidrag till den kulturella utvecklingen och understryker vidare önskvärdheten att förbättra konstnärens sociala trygghet, arbets- och skattevillkor, vare sig han är anställd eller fritt arbetande,

erinrar om vikten av bevarande och främjande av den kulturella identiteten, allmänt erkänd både nationellt och internationellt, och av den grundläggande roll som här faller på konstnären, vilken för vidare praktiskt kunnande inom konstarterna och även uttolkar nationens folklore,

erkänner att kraften och vitaliteten i konsten till stor del beror på konstnärens välfärd, både individuellt och kollektivt,

erinrar om ILO:s (Internationella arbetsorganisationen) konventioner och rekommendationer, som har slagit fast rättigheter för arbetare i allmänhet och följaktligen även för konstnärer, särskilt de konventioner och rekommendationer som räknas upp i bilaga,

noterar emellertid att en del av ILO:s normer tillåter inskränkningar eller t.o.m. uttryckligen utesluter konstnärer

eller vissa kategorier konstnärer på grund av de särskilda förhållanden som gäller konstnärligt arbete och att det följaktligen är nödvändigt att utvidga dessa normers tillämpningsområde och att komplettera dem med andra,

anser vidare att detta erkännande av konstnärerna som aktiva kulturarbetare inte på något sätt får inskränka deras skapar-, yttrande- och kommunikationsfrihet utan tvärt om bör bekräfta deras värde och integritet,

är övertygad om att åtgärder av myndigheterna är nödvändiga och brådskande för att avhjälpa den oroande situation som råder för konstnärer i ett stort antal medlemsstater, särskilt i fråga om mänskliga rättigheter, ekonomiska och sociala villkor och om sysselsättningsvillkor, och för att erbjuda konstnärer förhållanden som är nödvändiga för att de skall kunna utveckla sin förmåga och låta den växa ut och som är anpassade till den roll de kan spela vid planering och genomförande av kulturpolitik och aktiviteter för kulturell utveckling, både lokalt och nationellt, och för ökad livskvalitet,

anser att konst spelar en viktig undervisande roll och att konstnärer genom sina verk kan påverka alla människors världs-uppfattning, särskilt ungdomens,

anser det önskvärt att konstnärer har möjlighet att kollektivt bevaka och, om nödvändigt, försvara sina allmänna intressen och att de därför skall ha rätt att erkännas som yrkesgrupp och att bilda fackföreningar eller yrkesorganisationer,

anser att konstens utveckling, det höga värde den tillerkänns och konstutbildningens framåtskridande till stor del beror på konstnärernas skaparkraft,

är medveten om konstnärligt arbetes komplicerade väsen och dess mångfald uttryck och särskilt, med tanke på konstnärernas levnadsvillkor och skaparutveckling, om vikten av skydd för deras ideella och materiella rätt till sina verk eller föreställningar eller dessas utnyttjande och om behovet av att utvidga och förstärka detta skydd,

anser det nödvändigt att så långt möjligt ta hänsyn till både konstnärernas och allmänhetens mening, när kulturpolitik formuleras och genomförs, och att åtgärder därför bör vidtas för att effektivt medverka,

beaktar att samtida konst placeras på allmänna platser och att dessa bör utformas med hänsyn tagen till de berörda konstnärernas uppfattning,

anser därför att arkitekter, entreprenörer och konstnärer i nära samarbete bör fastställa estetiska riktlinjer för allmänna platser, riktlinjer som stämmer överens med kommunikationsbehoven och effektivt bidrar till att skapa nya, meningsfulla förhållanden mellan människan och hennes miljö,

beaktar de skiftande villkoren för konstnärer i olika länder och inom de samhällen, där de förväntas utveckla sin konst, och den varierande betydelse deras verk tillmätts av de samhällen där de tillkommer,

är ändå övertygad om att, trots dessa skillnader, konstnären har problem av liknande slag i alla länder och att det krävs en allmän vilja och övertygelse, om en lösning skall kunna nås och om konstnärens ställning skall kunna förbättras, vilket är avsikten med denna rekommendation,

framhåller bestämmelserna i gällande internationella konventioner, som mer direkt avser litterära och konstnärliga verk, särskilt Bern-konventionen angående skydd för litterära och konstnärliga verk, och i de konventioner, som avser skydd för utövande konstnärers rättigheter, i Unescos generalkonferens' resolutioner, i rekommendationer utfärdade av Unescos mellanstatliga konferenser om kulturpolitik och i konventioner och rekommendationer antagna av ILO, vilka räknas upp i bilaga,

har till behandling som punkt 31 på sessionens dagordning förslag rörande konstnärens ställning,

beslutade vid sin 20:e session att denna fråga skulle göras till föremål för en rekommendation till medlemsstaterna,

antar denna rekommendation den 27 oktober 1980.

Generalkonferensen rekommenderar att medlemsstaterna tillämpar följande riktlinjer genom att vidta de lagstiftnings- och andra åtgärder som kan krävas, i enlighet med varje enskild stats författningspraxis och den behandlade frågans art, för att inom respektive territorier ge verkan åt principerna och normerna i denna rekommendation.

För stater med federal författning uppmanar generalkonferensen den federala regeringen att med beaktande av denna rekommendations riktlinjer - vars antagande avgörs av enskilda delstater, länder, provinser, kantoner eller andra territoriella och politiska enheter som enligt författningen inte kan förpliktigas att vidta lagstiftningsåtgärder - informera berörda myndigheter i dessa delstater, länder, provinser eller kantoner om de nämnda riktlinjerna och rekommendera att de antas.

Generalkonferensen rekommenderar att medlemsstaterna gör denna rekommendation känd hos myndigheter, institutioner och organisationer som kan bidra till att förbättra konstnärens ställning så att konstnärernas deltagande i kulturlivet och den kulturella utvecklingen främjas.

Generalkonferensen rekommenderar att medlemsstaterna, vid de tidpunkter och på det sätt konferensen kommer att bestämma, rapporterar om vidtagna åtgärder för att efterkomma denna rekommendation.

1. Definitioner

I denna rekommendation avses med

- A. konstnär varje individ, som skapar eller ger skapande uttryck åt eller återskapar konstverk, som betraktar sitt konstnärliga skapande som en oundgänglig del av sitt liv, som på detta sätt bidrar till konstens och kulturens utveckling och som betraktas som eller begär att bli betraktad som konstnär, oberoende av anställningsförhållande och föreningstillhörighet,
- B. ordet ställning å ena sidan den aktning vilken tillkommer konstnärer (definierade som ovan) i samhället på grund av den betydelse, som tillerkänns den roll de har

att spela i detta, och å andra sidan erkännande av de friheter och rättigheter - innefattande ideella, ekonomiska och sociala rättigheter, särskilt i fråga om inkomster och social trygghet - som konstnärer bör åtnjuta.

2. Tillämpningsområde

Denna rekommendation gäller alla konstnärer enligt definitionen i avsnitt 1 A. oberoende av konstnärens yrkes- eller konstområde. Därmed innefattas bland andra alla skapande konstnärer och författare, som avses i Världskonventionen och i Bern-konventionen angående skydd för litterära och konstnärliga verk, liksom alla utövande och uttolkande konstnärer, som avses i Rom-konventionen om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag.

3. Vägledande principer

- A. Medlemsstaterna - som erkänner att konst speglar, bevarar och berikar den kulturella identiteten och det andliga arvet i skilda samhällen, att konst utgör en universell form för uttryck och kommunikation och att konst likt en gemensam nämnare för etniska, kulturella och religiösa olikheter inger alla känslor av samhörighet i det mänskliga samhället - bör följaktligen och för här nämnda syften garantera att befolkningen som helhet har tillgång till konst.
- B. Medlemsstaterna bör uppmuntra alla insatser avsedda att belysa konstnärers arbete för kulturell utveckling, innefattande särskilt insatser i massmedierna och undervisningssystemet, och för kulturellt syftande fritidssysselsättningar.
- C. Medlemsstaterna, som erkänner konstens grundläggande roll i livet och för individens och samhällets utveckling, har följaktligen plikten att skydda, försvara och stödja konstnärer liksom deras skapande frihet. I detta syfte bör således medlemsstaterna

vidta alla nödvändiga åtgärder för att stimulera konstnärligt skapande och utveckling av konstnärlig förmåga, särskilt genom insatser som garanterar större frihet för konstnärer, utan vilken de inte kan fullfölja sin uppgift, och som förbättrar deras ställning genom att erkänna deras rätt till avkastningen av sitt arbete. Medlemsstaterna bör på alla lämpliga sätt försäkra sig om ökat deltagande av konstnärer i beslut som rör livskvalitet. Medlemsstaterna bör med alla till buds stående medel påvisa och styrka att konstnärligt arbete har en viktig roll att spela i nationernas globala utvecklingssträvanden att bygga ett rättvisare och mänskligare samhälle och att leva tillsammans i en anda av fred och andlig tillväxt.

- D. Medlemsstaterna bör, om nödvändigt genom lagstiftningsåtgärder, tillförsäkra konstnärer frihet och rätt att efter eget val bilda fackföreningar och yrkesorganisationer och att, om de så önskar, bli medlemmar i sådana organisationer samt bör ge organisationer som företräder konstnärer möjlighet att delta i utformning av kulturpolitik och sysselsättningspolitik, innefattande konstnärers yrkesutbildning, och i beslut om konstnärers arbetsvillkor.
- E. Inom nationell planering i allmänhet och inom planering på kulturområdet i synnerhet bör medlemsstaterna på alla lämpliga nivåer vidta åtgärder, genom noggrann samordning av bland annat kultur-, utbildnings- och sysselsättningspolitik, för att åstadkomma ett handlingsprogram som innebär aktiv hjälp och materiellt och moraliskt stöd till konstnärer och vidare bör medlemsstaterna garantera att allmänheten informeras om sådana insatsers berättigande och nödvändighet. I detta syfte bör i utbildningen särskilt främjas konstnärlig medvetenhet för att skapa allmän uppskattning av konstverk. Oberoende av de rättigheter, som tillkommer konstnärer genom upphovsrättslagstiftning, innefattande rätt till vidareförsäljning ("droite de suite")

när detta inte redan ingår i upphovsrätten, och genom lagstiftning om utövande konstnärer, bör konstnärer åtnjuta rättvisa villkor och deras yrke visas den allmänna hänsyn det förtjänar. Konstnärernas arbets- och anställningsvillkor bör vara sådana att de ger konstnärer, som så önskar, möjlighet att helt ägna sig åt sitt konstnärliga arbete.

- F. Eftersom yttrande- och kommunikationsfrihet är de grundläggande förutsättningarna för allt konstnärligt arbete, bör medlemsstaterna utan inskränkningar tillförsäkra konstnärer det skydd som är stadgat om dessa friheter i internationell och nationell lagstiftning om mänskliga rättigheter.
- G. Med tanke på den roll konstnärligt arbete och skapande spelar för nationernas kulturella och allmänna utveckling bör medlemsstaterna tillförsäkra konstnärerna sådana villkor att de till fullo kan delta, antingen individuellt eller genom sina organisationer eller fackföreningar, i samhällslivet varhelst de utövar sin konst. Medlemsstaterna bör se till att knyta konstnärerna till utformningen av lokal och nationell kulturpolitik, vilket innebär en betoning av det viktiga bidrag de har att ge sitt eget samhälle såväl som världsutvecklingen som helhet.
- H. Medlemsstaterna bör garantera att envar, utan hänsyn till ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom eller börd, har samma möjligheter att förvärva och utveckla den utbildning som krävs för full utveckling och övning av sin konstnärliga förmåga, att få sysselsättning och att utöva sitt yrke utan diskriminering.
4. Konstnärens yrke och utbildning
- A. Medlemsstaterna bör, i skolan och från unga år, uppmuntra alla insatser avsedda att stärka respekten för konstnärligt skapande och att upptäcka och utveckla konstnärlig begåv-

ning och bör observera att, om stimulansen av den konstnärliga skaparförmågan skall bli effektiv, kräver detta yrkesinriktad utbildning i att skapa verk av hög kvalitet. För detta syfte bör medlemsstaterna

- (i) vidta nödvändiga åtgärder för att upprätthålla en utbildning utformad för att stimulera konstnärlig förmåga och sysselsättning,
- (ii) i samarbete med konstnärer vidta alla lämpliga åtgärder för att i utbildningen ge särskild tyngdpunkt åt utveckling av konstnärlig känslighet och därmed bidra till att skapa en allmän mottaglighet för konstnärliga uttryck i alla dess former,
- (iii) när så är möjligt, vidta alla lämpliga åtgärder för att inrätta självständiga konstnärliga ämnen eller utveckla undervisningen i dessa,
- (iv) med uppmuntrande åtgärder som stipendier och betald ledighet från undervisning söka tillförsäkra konstnärer tillfälle att förnya kunskaperna inom det egna yrkesområdet och inom närliggande områden och specialiteter för att utvidga sin tekniska förmåga, knyta kontakter som stimulerar skapandet och genomgå vidareutbildning för att bekanta sig och arbeta med andra konstformer; för dessa syften bör medlemsstaterna erbjuda lämpliga förmåner och, om det behövs, förbättra och utveckla sådana som redan finns,
- (v) anta, utveckla och samordna omfattande yrkesvägledning och utbildningspolitiska program, allt med hänsyn tagen till konstnärers speciella sysselsättningsituation så att de om nödvändigt kan övergå till andra arbetsområden,
- (vi) stimulera konstnärer till deltagande i restaurering, vård och användning av det kulturella arvet i dess vidaste bemärkelse samt ge konstnärer resurser att till kommande generationer överföra den kunskap och det konstnärliga kunnande de besitter,

- (vii) inom konst- och hantverksutbildning erkänna betydelsen av traditionella metoder att överföra kunskap och i synnerhet av grundläggande praktisk övning inom skilda samhällen samt med alla lämpliga åtgärder skydda och understödja detta,
- (viii) erkänna att konstnärlig utbildning inte bör vara avskild från praktiskt konstutövande och svara för att undervisningen läggs upp på sådant sätt att kulturinstitutioner, teatrar, konstateljéer, radio- och televisionsföretag etc. kommer att spela en betydelsefull roll vid denna typ av utbildning och lärlingskap,
- (ix) ägna särskild uppmärksamhet åt utvecklingen av kvinnors skapande och stödja grupper och organisationer som söker främja kvinnors roll inom olika konstnärliga yrken,
- (x) erkänna att konstlivet och konstutövandet har en internationell dimension och följaktligen erbjuda dem, som ägnar sig åt konstnärligt arbete, alla möjligheter att knyta levande och vidsträckta kontakter med andra kulturer, främst genom rese- och studiebidrag,
- (xi) vidta alla lämpliga åtgärder för att främja konstnärers rörelsefrihet över nationsgränser och inte inskränka deras möjligheter att utöva sin konst i det land de själva väljer och samtidigt garantera att detta inte negativt påverkar inhemska förmågors utveckling och inhemska konstnärers arbets- och sysselsättningsvillkor,
- (xii) ägna speciell uppmärksamhet åt de särskilda behov, som gäller den folkliga traditionens konstnärer, och underlätta framför allt deras resor inom och utom sitt land för att tjäna lokala traditioners utveckling.

B. Så långt det är möjligt och utan inskränkning i vare sig konstnärers eller lärarens frihet och oberoende bör medlemsstaterna uppmuntra och stödja initiativ som bidrar till att konstnärer

under sin utbildning görs medvetna om sitt samhälles kulturella identitet, innefattande folklig och traditionell kultur, och därigenom medverkar till att vidmakthålla eller återuppväcka denna identitet och dess delkulturer.

5. Social ställning

Medlemsstaterna bör skydda och främja konstnärernas ställning genom att betrakta konstnärligt arbete, däri innefattande både nytt och traditionellt skapande, som samhällsnyttigt. Medlemsstaterna bör låta konstnärerna åtnjuta den uppskattning som är nödvändig för att deras arbete skall utvecklas, och den ekonomiska trygghet som tillkommer konstnärer såsom kulturarbetare. Medlemsstaterna bör

- A. ge konstnärer allmänt erkännande på det sätt som bäst passar deras respektive kulturella miljöer, och skapa ett system, där ett sådant inte redan finns eller är olämpligt utformat, vilket ger konstnärer det inflytande som bör tillkomma dem,
- B. garantera att konstnärer åtnjuter de rättigheter och det skydd som stadgas i internationell och nationell lagstiftning om mänskliga rättigheter,
- C. sträva efter att vidta sådana åtgärder som är nödvändiga för att konstnärer skall åtnjuta samma rättigheter som, genom nationell och internationell lagstiftning, gäller jämförbara grupper av den arbetande befolkningen beträffande levnads-, anställnings- och arbetsvillkor och garantera att självsysselsatta konstnärer, inom rimliga gränser, åtnjuter skydd i fråga om inkomster och social trygghet,
- D. erkänna vikten av internationellt skydd för konstnärers rättigheter enligt bestämmelser i gällande konventioner och särskilt i Bern-konventionen angående skydd för litterära och konstnärliga verk, Världskonventionen och Romkonventionen om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag och att vidta alla

nödvändiga åtgärder för att utvidga deras tillämpning, giltighet och effektivitet, framför allt genom att ansluta sig till dem - i fråga om medlemsstater som ännu inte har gjort detta,

- E. erkänna rätten för konstnärers fackföreningar och yrkesorganisationer att företräda och försvara sina medlemmars intressen och att kunna ge råd åt myndigheter om lämpliga åtgärder för att stimulera konstnärligt skapande och garantera dess skydd och utveckling.

6. Konstnärrens anställnings-, arbets- och levnadsvillkor
Fackföreningar och yrkesorganisationer

- A. I medvetande om behovet att öka konstnärers sociala anseende genom att erbjuda dem lämpligt moraliskt och materiellt stöd för att avhjälpa deras svårigheter, uppmanas medlemsstaterna att
- (i) överväga metoder att stödja konstnärer i början av sin bana, särskilt under det inledande skede då de försöker att helt gå upp i sin konst,
 - (ii) främja konstnärers sysselsättning inom det egna yrkesområdet genom att avsätta allmänna medel till inköp av konstverk,
 - (iii) främja konstnärligt arbete som ett inslag i samhällsutvecklingen och stimulera allmän och privat efterfrågan på det konstnärliga arbetets produkter för att skapa arbetstillfällen, bland annat genom anslag till konstinstitutioner, beställningar till enskilda konstnärer, anordnande av konstmanifestationer på lokal, regional eller nationell nivå och genom anslag till konstfonder,
 - (iv) ordna lönande sysselsättningar som kan ges till konstnärer utan förfång för deras yrkesutövning, skaparförmåga, och yttrande- och kommunikationsfrihet, och särskilt att
 - (a) ge konstnärer arbetstillfällen inom passande delar av undervisnings- och socialväsendet på nationell

och lokal nivå och på bibliotek, muséer, universitet och andra allmänna institutioner,

- (b) öka poeters och andra författares deltagande i arbetet att översätta utländsk litteratur,
 - (v) främja utveckling av institutioner (muséer, konserthallar, teatrar etc.) som behövs för spridande av konst och konstnärers möte med allmänheten,
 - (vi) undersöka möjligheterna att inom arbetsmarknadspolitikens eller arbetsförmedlingens ramar upprätta ett effektivt system för att hjälpa konstnärer att få arbete samt att ansluta sig till ILO:s konvention om avgiftskrävande arbetsförmedlingsbyråer (reviderad; nr. 96), angiven i bilaga,
- B. Inom ramen för övergripande strävanden att främja konstnärligt skapande, kulturell utveckling och förbättrade arbetsvillkor uppmanas medlemsstaterna, så långt möjligt, att praktiskt och i konstnärens intresse
- (i) främja och underlätta tillämpning av de regler som gäller olika grupper av den arbetande befolkningen, på konstnärer och garantera att konstnärer kommer i åtnjutande av alla de rättigheter som tillkommer dessa grupper i fråga om arbetsvillkor,
 - (ii) söka finna metoder att utvidga tillämpningen också till konstnärer av det lagliga skydd i fråga om arbets- och anställningsskydd, vilket finns i regler antagna av ILO, särskilt de regler som gäller
 - (a) arbetstid, veckovila och betald ledighet inom alla arbetsområden, och beträffande utövande konstnärer ta särskild hänsyn till rese- och repetitionstid vid sidan av den tid som går åt till offentliga föreställningar och framträdanden,
 - (b) skydd av liv, hälsa och arbetsmiljö,
 - (iii) beakta konstnärens särskilda problem vid tillämpning av bestämmelser om förändring av konstnärens arbetslo-

kaler, så långt detta är i det konstnärliga arbetets intresse, utan att därmed göra avsteg från värden av det arkitektoniska arvet och miljön och från regler om säkerhet och hälsa,

- (iv) om nödvändigt vidta åtgärder för att på lämpligt sätt kompensera konstnärer, i första hand i samråd med organisationer som företräder konstnärer respektive deras arbets- och uppdragsgivare, när regler enligt B (ii) (a) ovan i detta avsnitt inte kan iakttas på grund av det konstnärliga arbetets natur och konstnärens ställning som arbets- eller uppdragstagare,
 - (v) inser att olika vinstandelssystem i form av uppskjuten lön eller andel i vinst på produktionen kan urholka konstnärers rättigheter i fråga om inkomster och social trygghet. Medlemsstaterna uppmanas vidta lämpliga åtgärder för att skydda dessa rättigheter.
- C. För att barn, som är konstnärer, skall garanteras särskild omtanke uppmanas medlemsstaterna att följa bestämmelserna i Förenta Nationernas deklaration om barnets rättigheter.
- D. Som erkännande av fackföreningars och yrkesorganisationers uppgift att hävda rimliga anställnings- och arbetsvillkor uppmanas medlemsstaterna att vidta lämpliga åtgärder för att
- (i) efterleva och garantera efterlevnad av de regler som gäller föreningsfrihet och rätten att organisera sig och att sluta kollektivavtal, vilka slås fast i internationella arbetskonventioner som räknas upp i bilaga, och garantera att dessa regler och de principer, på vilka de bygger, tillämpas på konstnärer,
 - (ii) stödja fritt bildande av sådana föreningar och organisationer inom yrkesområden där de ännu inte förekommer,
 - (iii) tillförsäkra alla sådana föreningar och organisationer,

nationella eller internationella, möjligheter att utan inskränkningar i föreningsfriheten till fulla genomföra sina uppgifter.

- E. Medlemsstaterna uppmanas att inom sina respektive kulturkretsar sträva efter att tillförsäkra anställda och självsysselesatta konstnärer samma sociala skydd som normalt tillkommer andra grupper med motsvarande arbetsvillkor. Åtgärder bör likaså vidtas för att ge beroende familjemedlemmar ökat skydd. Det sociala trygghetssystem medlemsstaterna inför, förbättrar eller kompletterar bör utformas med hänsyn till det konstnärliga arbetets särdrag, som för många konstnärer leder till ojämn arbetstillgång och kraftiga inkomstvariationer, dock utan att detta inskränker konstnärers frihet att skapa, offentliggöra och sprida sina verk. Medlemsstaterna uppmanas vidare överväga särskilda åtgärder för att finansiera konstnärernas sociala trygghet, till exempel genom nya ekonomiska åtaganden av antingen myndigheter eller affärsföretag, som säljer eller utnyttjar konstnärers verk eller tjänster.
- F. Utifrån den allmänna insikten att nationell och internationell lagstiftning om konstnärens ställning släpar efter de allmänna tekniska framstegen, utvecklingen inom massmedier och metoder att återge konstverk och utövan- de konstnärers framträdanden, allmänhetens utbildning och den avgörande roll som spelas av kulturindustrin uppmanas medlemsstaterna att vidta alla nödvändiga åtgärder för att
- (i) garantera att konstnären gottgöres för distribution och kommersiell exploatering av sitt arbete och säkerställa konstnärens kontroll över sitt arbete mot obehörig exploatering, förvänskning eller distribution,
 - (ii) så långt möjligt slå vakt om konstnärers ideella och materiella rättigheter inför negativa konsekvenser av den tekniska utvecklingen inom nya medier och kulturindustrin; detta innebär främst att trygga de rättigheter som tillkom-

mer utövande konstnärer, innefattande cirkus- och varietéartister och dockteaterkonstnärer; för att nå dithän är det lämpligt att följa Rom-konventionens bestämmelser och, i fråga om problem som uppstår i och med att kabel-TV och videogram införs, bestämmelserna i den rekommendation som antogs av Rom-konventionens mellanstatliga kommitté 1979,

- (iii) motverka alla för konstnärer negativa konsekvenser av den tekniska utvecklingen inom nya medier och kulturindustrin genom att främja exempelvis publicitet om och spridning av konstnärernas verk och skapa nya arbetstillfällen,
- (iv) garantera att kulturindustrin, som drar nytta av den tekniska utvecklingen, innefattande radio- och TV-företag, fonogram- och videogramföretag, medverkar i strävandena att främja och stimulera konstnärligt skapande, till exempel genom att erbjuda nya arbetstillfällen, genom publicitet, spridande av konstnärers verk, betalning av royalties eller likvärdiga åtgärder till konstnärers fromma,
- (v) stödja konstnärer och konstnärers organisationer att motverka ny tekniks negativa effekter på anställnings- och arbetstillfällen, när sådana effekter förekommer.

G.

- (i) Utifrån insikten om konstnärers osäkra inkomster och deras oförutsägbara variationer, om det konstnärliga arbetets särdrag och om det faktum att många kan följa sin konstnärliga kallelse under endast en relativt kort period uppmannas medlemsstaterna att vidta åtgärder för att för vissa konstnärsgrupper införa rätt till pension grundad på den yrkesaktiva periodens längd och inte på viss uppnådd ålder och för att i sitt skattesystem ta hänsyn till de särskilda förhållanden som gäller konstnärligt arbete,
- (ii) för att skydda hälsa och förlänga den yrkesverksamma

perioden för vissa konstnärsgupper (till exempel dansare och sångare) uppmannas medlemsstaterna att tillhandahålla lämplig vård inte enbart i händelse av arbetsförmåga utan också i förebyggande syfte samt att överväga möjligheten att forska om konstnärers speciella yrkesjukdomar,

- (iii) med hänsyn till det faktum att konstverk inte bör betraktas som vare sig konsumtionsvaror eller investeringsobjekt uppmannas medlemsstaterna att överväga möjligheterna att lindra den indirekta beskattningen av konstverk eller utövande konstnärers framträdanden, när dessa skapas, sprids eller säljs för första gången, detta för konstnärernas eller den konstnärliga utvecklingens skull.

H. Med tanke på den växande betydelsen av internationellt utbyte av konstverk och kontakter mellan konstnärer och det kulturella behovet att stimulera detta uppmannas medlemsstaterna att, utan förfång för det nationella arvet och den nationella kulturen, enskilt eller i samarbete med andra stater

- (i) medverka till friare utbyte av konstverk genom bland annat smidiga tullrutiner och nedsatta importavgifter, särskilt i fråga om införsel för kortare tid,
- (ii) vidta åtgärder för att stimulera konstnärer till utlandsresor samt stödja internationellt utbyte av konstnärer och därvid ägna särskild uppmärksamhet åt besökande konstnärer.

7. Kulturpolitik och delaktighet

Medlemsstaterna bör vid utformning och praktisk tillämpning av sin kulturpolitik sträva efter att på lämpligt sätt inhämta och ta hänsyn till uppfattningar hos konstnärer, hos fackföreningar och yrkesorganisationer som företräder dem och hos allmänheten i den anda som uttrycks i Unescos rekommendation om allas deltagande i och bidrag till kulturlivet. För detta syf-

te uppmannas medlemsstaterna att med lämpliga insatser göra konstnärer och deras fackföreningar och yrkesorganisationer delaktiga i diskussioner och beslutsfattande om och därefter följande tillämpning av åtgärder som är ägnade att bland annat

- (i) förbättra konstnärens ställning i samhället, till exempel i fråga om anställnings-, arbets- och levnadsvillkor, myndigheters moraliska och materiella stöd till konstnärligt arbete och i fråga om konstnärlig yrkesutbildning,
- (ii) främja kultur och konst i samhället, till exempel rörande kulturell utveckling, skydd och effektiv förmedling av det kulturella arvet, innefattande folkligt och traditionellt verksamma konstnärers arbete, rörande kulturell identitet, relevanta synpunkter på miljöfrågor och utnyttjande av fritid samt frågor om kulturens och konstens plats i utbildningen,
- (iii) uppmuntra internationellt kulturellt samarbete, till exempel i fråga om spridning av konstverk och översättning av litterära verk, utbyte av konstverk och konstnärer samt uppbyggnad av regionala eller internationella verksamheter inom kulturområdet.

8. Tillämpning av denna rekommendation

- A. Medlemsstaterna bör sträva efter att utvidga och komplettera sina egna insatser för konstnärens ställning genom att samarbeta med alla nationella eller internationella organisationer vars verksamhet står i samklang med denna rekommendations mål, särskilt med Unescos nationalkommissioner, nationella och internationella konstnärorganisationer, ILO och internationella byrån för immaterialrätt.
- B. Medlemsstaterna bör på lämpligaste sätt stödja arbetet inom ovan nämnda sammanslutningar, som företräder konstnärer, och försäkra sig om deras yrkeskunniga samarbete för att konstnärer skall dra nytta av bestämmelserna i denna rekommendation och nå erkännande av den ställning rekommendationen anger.

9. Gällande förmåner

Där konstnärer är tillförsäkrade en ställning, som i vissa avseenden är mer fördelaktig än den som föreskrivs i denna rekommendation, bör rekommendationens bestämmelser inte i något fall åberopas för att försvaga redan uppnådda förmåner eller för att direkt eller indirekt påverka dem.

1. Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna

A. Artikel 22

Envar äger i sin egenskap av samhällsmedlem rätt till social trygghet och är berättigad till att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, som är oundgängliga för hans värdighet och för en fri utveckling av hans personlighet, förverkligas genom nationella åtgärder och mellanfolkligt samarbete med hänsyn tagen till varje stats organisation och resurser.

B. Artikel 23

1. Envar har rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet.
2. Envar har utan åtskillnad rätt till lika lön för lika arbete.
3. Envar, som arbetar, har rätt till rättvis och tillfredsställande ersättning, som tillförsäkrar honom själv och hans familj en människovärdig tillvaro och som, där så är nödvändigt, kompletteras med andra medel för socialt skydd.
4. Envar har rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar till skydd för sina intressen.

C. Artikel 24

Envar har rätt till vila och fritid, innefattande rimlig begränsning av arbetstiden och regelbunden semester med bibehållen lön.

D. Artikel 25

1. Envar har rätt till en levnadsstandard, som är tillräcklig för hans egen och hans familjs hälsa och välbefinnande, däri inbegripet föda, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala förmåner, vidare rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter, över vilka han icke kunnat råda.

2. Mödrar och barn är berättigade till särskild omvårdnad och hjälp. Alla barn, vare sig födda inom eller utom äktenskap, skall åtnjuta samma sociala skydd.

E. Artikel 27

1. Envar har rätt att fritt taga del i samhällets kulturella liv, att njuta av konsten samt att bli delaktig av vetenskapens framsteg och dess förmåner,
2. Envar har rätt till skydd för de moraliska och materiella intressen, som härrör från varje vetenskapligt, litterärt eller konstnärligt verk, till vilket han är upphovsman.

F. Artikel 28

Envar har rätt till en social och internationell ordning, i vilken de fri- och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, till fullo kan förverkligas.

2. Internationell konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

A. Artikel 6

1. Konventionsstaterna erkänner rätten till arbete, vari inbegripes rätten för envar till möjlighet att förtjäna sitt uppehälle genom arbete, som han fritt valt eller antagit, och de skall vidta erforderliga åtgärder för att trygga denna rätt.
2. De åtgärder konventionsstat skall vidta i syfte att till fullo trygga utövandet av denna rätt skall omfatta teknisk vägledning och yrkesvägledning samt utarbetande av program och fastställande av riktlinjer, som är ägnade att säkerställa en jämn utveckling på de ekonomiska, sociala och kulturella områdena ävensom full sysselsättning på villkor, som för den enskilde tryggar åtnjutandet av grundläggande politiska och ekonomiska friheter.

B. Artikel 15

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för envar:
 - a) att delta i det kulturella livet,
 - b) att åtnjuta fördelarna av vetenskapens framsteg och av dess tillämpning,
 - c) att åtnjuta det skydd för moraliska och materiella intressen, som härrör från all vetenskaplig, litterär eller konstnärlig produktion till vilken han är upphovsman.
2. Av konventionsstaterna vidtagna åtgärder för att till fullo säkerställa denna rätt skall innefatta sådana, som är nödvändiga för att trygga vetenskapens och kulturens vidmakthållande, utveckling och spridning.
3. Konventionsstaterna förpliktar sig att respektera den frihet, som är oundgänglig för vetenskaplig forskning och skapande verksamhet.
4. Konventionsstaterna erkänner de fördelar, som följer av att det internationella samarbetet och de internationella förbindelserna på de vetenskapliga och kulturella områdena uppmuntras och utvecklas.

3. Deklaration om principer för internationellt kulturellt samarbeteA. Artikel 3

Internationellt kulturellt samarbete skall omfatta alla sidor av intellektuellt och skapande arbete i fråga om utbildning, vetenskap och kultur.

B. Artikel 4

Målen för internationellt kulturellt samarbete i dess olika former, bilateralt eller multilateralt, regionalt eller världsomspännande, skall vara att

1. sprida kunskap, stimulera begåvning och berika kulturer,
2. utveckla fredliga relationer och vänskap mellan folken samt skapa bättre förståelse för varandras livsstilar,

3. bidra till att de principer tillämpas som föreskrivs i Förenta Nationernas deklARATIONER, vilka anges i inledningen till denna deklARATION,
4. göra det möjligt för envar att ha tillgång till kunskap, njuta av alla folks konst och litteratur, få del av vetenskapliga framsteg och därav vunna fördelar i alla delar av världen samt bidra till att berika kulturlivet,
5. höja människans andliga och materiella levnadsnivå i alla delar av världen.

Internationella instrument och andra texter om arbetare i allmänhet och konstnärer i synnerhet

- A. Rekommendation om allas deltagande i och bidrag till kulturlivet, antagen av den 19:e generalkonferensen (Nairobi 26 november 1976).
- B. Förenta Nationernas internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (New York 16 december 1966).
- C. Förenta Nationernas deklaration om barnets rättigheter (New York 20 november 1959).
- D. Konventioner och rekommendationer antagna av ILO:s internationella arbetskonferens
1. Instrument tillämpliga på alla arbetare, innefattande konstnärer: konvention om föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten (nr 87) 1948, konvention om organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten (nr 98) 1949, konvention om diskriminering (anställning och yrkesutövning) (nr 111) 1958.
 2. Instrument om social trygghet med allmän tillämpning men med möjlighet för stater att begränsa tillämpningsområdet: konvention om minimistandard för social trygghet (nr 102) 1952, konvention om skydd vid havandeskap och barnsbörd (nr 103) 1952, konvention om utlänningars likställande (social trygghet) (nr 118) 1962, konvention om förmåner vid yrkesskada (nr 121) 1964, konvention om invaliditets-, ålders- och efterlevandeförmåner (nr 128) 1967, konvention om läkarvård och kontanta sjukförmåner (nr 130) 1969.
 3. Instrument tillämpliga på anställda arbetare i allmänhet eller på vissa kategorier arbetare och i princip tillämpliga på anställda konstnärer (i vissa fall med begränsning i konventionens tillämpningsområde av enskild stat vid ratificeringstillfället):
 - (a) Anställning och utveckling av mänskliga resurser: konvention om den offentliga arbetsförmedlingen (nr 88) 1948, rekommendation om offentlig arbets-

- förmedling (nr 83) 1948, konvention om avgifts-krävande arbetsförmedlingsbyråer (nr 96) 1949, konvention om sysselsättningspolitik (nr 122) 1964, rekommendation om sysselsättningspolitik (nr 122) 1964, konvention om utveckling av mänskliga resurser (nr 142) 1975, rekommendation om utveckling av mänskliga resurser (nr 150) 1975,
- (b) Förhållanden inom industrin: rekommendation om kollektivavtal (nr 91) 1951, rekommendation om frivillig förlikning och skiljedom (nr 92) 1951, rekommendation om samråd och samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare på företagsplanet (nr 94) 1952, rekommendation om samråd och samverkan (branschplanet och det nationella planet) (nr 113) 1960, rekommendation om information och samråd inom företaget (nr 129) 1967, rekommendation om prövning av klagomål (nr 130) 1967,
- (c) Arbetsförhållanden: konvention om rättsskydd för lön (nr 95) 1949, konvention om lika lön (nr 100) 1951, rekommendation om lika lön (nr 90) 1951, rekommendation om uppsägning av anställningsavtal (nr 119) 1963, rekommendation om förkortning av arbetstiden (nr 116) 1962, konvention om veckovila (affärs- och kontorsanställda) (nr 106) 1957, konvention om semester (nr 132) 1970, konvention om betald studieledighet (nr 140) 1974, rekommendation om betald studieledighet (nr 148) 1974, konvention om läkarundersökning av minderåriga (icke industriellt arbete) (nr 78) 1946, rekommendation om läkarundersökning av minderåriga (nr 79) 1946, konvention om minderårigas nattarbete (icke industriell verksamhet) (nr 79) 1946, rekommendation om minderårigas nattarbete (icke industriell verksamhet) (nr 80) 1946, konvention om arbetsinspektion (industri och handel) (nr 81) 1947, rekommendation om skydd för arbetarnas hälsa (nr 97) 1953, rekom-

mendation om företagshälsovård (nr 112) 1959, konvention om hygien (handels- och kontorsverksamhet) (nr 120) 1964, konvention om yrkescancer (nr 139) 1974, rekommendation om yrkescancer (nr 147)

1974, konvention om luftföroreningar, buller och vibrationer (nr 148) 1977, rekommendation om luftföroreningar, buller och vibrationer (nr 156) 1977, konvention om minimiålder (nr 133) 1973,

- (d) Migrerande arbetstagare: konvention om migrerande arbetare (nr 97) 1949, rekommendation om migrerande arbetare (reviderad) (nr 86) 1949, konvention om migrerande arbetstagare (tilläggsbestämmelser) (nr 143) 1975, rekommendation om migrerande arbetstagare (nr 151) 1975.

- E. ILO/UNESCO/WIPO (Internationella byrån för immaterialrätt) Internationella konventionen om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag (1961), Modellagen om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag (1974), Rekommendation om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag, antagen av Rom-konventionens mellanstatliga kommitté vid dess 17:e session (1979).
- F. Upphovsrättskonventioner administrerade av Unesco och WIPO Världskonventionen (Unesco) (1952, reviderad 1971).
Bern-konventionen ang. skydd för litterära och konstnärliga verk (WIPO) (1971).

I Svenska unescorådets skriftserie har hittills utkommit:

Nr. 1/1979 Kulturell identitet. Invandrarkvinna i Sverige

Nr. 2/1979 Rapport från Unescos tjugonde generalkonferens den 24 oktober—28 november 1978 avgiven av den svenska delegationen

Nr. 3/1979 Rekommendation om allas deltagande i och bidrag till kulturlivet, antagen av Unesco

Nr. 4/1979 Rekommendation om utbyggnad av vuxenutbildningen, antagen av Unesco

Nr. 5/1979 "Massmediedeklarationen", antagen av Unesco

Nr. 1/1980 Rekommendation om bevarande av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras roll i samtiden, antagen av Unesco

Nr. 2/1980 Rekommendation om internationellt utbyte av kultur-egendom, antagen av Unesco

Nr. 3/1980 Deklaration om raser och rasfördomar, antagen av Unesco

Nr. 4/1980 Redogörelse för verksamheten 1977—1980

Nr. 5/1980 Rapport från Unescos tjugoförsta generalkonferens 23 september—28 oktober 1980 avgiven av den svenska delegationen

Nr. 1/1981 Rekommendation om konstnärens ställning, antagen av Unesco

Skrifterna erhålles gratis från Svenska unescorådet, Utbildningsdepartementet, 103 33 STOCKHOLM, tel. 08/763 10 00.